

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۵

فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت نظامی

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۱۹

نشریه علمی (مقاله علمی - پژوهشی)

سال شانزدهم، شماره پنجاه و نهم، تابستان ۱۴۰۰

فناوری نظارت الکترونیکی؛ راهبردی نو برای مدیریت ازدحام و جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها

مریم شیریان نسل^۱، جمال بیگی^۲، بابک پورقهرمانی^۳

چکیده

زمینه و هدف: در فناوری نظارت الکترونیکی، دادگاه به جای سلب آزادی محکوم و حبس وی، آزادی متعارف رفت و آمد او را به صورت دیگری محدود می‌کند. مراقبت با دستگاه‌های الکترونیکی، از نظر اصول مورد تأیید در مقررات بین‌المللی، به خصوص در ارتباط با بزه‌کار دارای جرائم سبک همچون استفاده حداقل از مجازات حبس، عدم برچسب‌زنی و عدم جدایی بزه‌کاران از خانواده مگر در موارد ضروری، مطابقت دارد. همچنین با توجه به امکان ارتکاب جرم توسط مأموران انتظامی زندان‌ها، استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی در زندان‌ها می‌تواند نقش قابل توجهی در کاهش جرائم ارتكابی آنها داشته باشد.

روش‌شناسی تحقیق: تحقیق حاضر از نوع تحقیقات کیفی بوده و از نظر هدف، کاربردی و به روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. در تنظیم پژوهش، از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شده و تجزیه و تحلیل اطلاعات کسب شده به صورت کیفی و مبتنی بر استنتاج محقق از منابع و متون بوده است؛ از همین رو، درصد معرفی اجمالی فناوری نظارت الکترونیکی به عنوان راهبردی نو در راستای مدیریت جمعیت کیفری زندان‌ها و کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها با استفاده از این فناوری است.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: یافته‌های این تحقیق حاکی از این است که فناوری نظارت الکترونیکی می‌تواند جایگزینی نو برای مدیریت ازدحام زندان‌ها در ایران نیز مطرح شود؛ زیرا تحقیقاتی که در ایران صورت گرفته نشان می‌دهد که ۶۲ درصد مردم معتقدند که می‌توان از مجازات‌های اجتماعی غیر از زندان برای بزه‌کاران استفاده کرد. همچنین با توجه به تبیین جرائم ارتكابی مأموران انتظامی در زندان‌ها بر مبنای نظریه‌های جرم‌شناسی و تأثیر نظارت الکترونیکی به عنوان راهبردی نو در کاهش جرائم ارتكابی آنها و استفاده از این فناوری با استفاده از چک‌لیست‌های ارائه شده در راستای کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها بسیار تأثیرگذار است. کما اینکه کاهش جمعیت زندانیان و کنترل محیط زندان با فناوری نظارت الکترونیکی به کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها منجر می‌شود.

کلیدواژه‌ها: ازدحام زندان‌ها، جایگزین حبس، مأمور انتظامی، نظارت الکترونیکی.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی پژوهش محور رشته حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد

اسلامی، مراغه، ایران (maryam.shiriyani@yahoo.com)

۲. نویسنده مسئول: دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

(jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir)

۳. دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

(pourghahamani@iau-mawagheh.ac.ir)

مقدمه

جایگزین حبس، عبارت از تدابیری است که در جهت حبس‌زدایی و کاهش محکومیت بزه‌کاران و کیفر حبس در هنگام صدور حکم و یا کاهش مدت اجرای آن، یعنی پس از صدور دادنامه و در حین اجرای کیفر، با توجه به سن، مهارت، وضعیت، شخصیت فردی و سابقه بزه‌کار و وضعیت بزه‌دیده و سایر اوضاع و احوال و نیز با توجه به نوع و کیفیت جرم ارتكابی و آثار ناشی از آن، تعیین و اجرا می‌شود. (المیر و شماعی، ۱۳۹۳: ۷۵) مجازات‌های جایگزین حبس در زمره کیفرهایی هستند که در گستره نظام‌های عدالت کیفری از پویایی و انعطاف قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار است و توجه نظام‌های عدالت کیفری به آن در شرایط موجود امری گریزناپذیر است. این مسئله با شکست رهیافت اصلاح و درمان در پایان سده بیستم و ظهور بروز اندیشه‌های حقوق بشری ناظر بر بازپذیری اجتماعی بزه‌کاران شتاب بیشتری به خود گرفت. از خصایص ویژه مجازات‌های جایگزین حبس، کاهش آسیب‌های اجتماعی است که زندانی و خانواده زندانی را تهدید می‌کند، ضمن اینکه هزینه‌های هنگفتی که بر دولت‌ها با مجازات زندان متحمل می‌شود کمتر خواهد شد. با پیش‌بینی روش‌ها و جایگزین‌های مناسب حبس از افزایش ورود بی‌رویه مجرمان به زندان‌ها جلوگیری می‌شود و با دادن فرصت و آزادی مشروط به چنین اشخاصی، زمینه جبران خسارت وارده به جامعه فراهم می‌شود.^۱

۱. برای مطالعه بیشتر در خصوص مفهوم و انواع مجازات‌های جایگزین حبس ر.ک: خالقی، ابوالفتح (۱۳۸۰)، «جایگاه قانونی و عملی محرومیت از حقوق اجتماعی و خدمات عمومی به‌عنوان جایگزین مجازات سالب آزادی»، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

در مبحث اطفال و نوجوانان^۱ بزه‌کار، رویکرد سیاست جنایی حبس از معایب و عناصر ناکارآمد آن بود؛ بنابراین در راستای اعتلای نظام قضایی و جلوگیری از تبعات منفی گسترده‌ی استفاده از مجازات حبس، با ایجاد تحولی در سیاست جنایی و پیش‌بینی مجازات‌های جایگزین حبس ناظر بر اطفال و نوجوانان بزه‌کار، علاوه بر هزینه‌هایی که بر دولت و جامعه تحمیل نمی‌شود، برای بزه‌کار نیز می‌تواند آثار مطلوبی به‌دنبال داشته باشد. در این میان، فناوری نظارت الکترونیکی، نه تنها نقش مؤثری در کاهش جرائم بزه‌کاران مشمول این فناوری ایفا می‌کند؛ بلکه بزه‌کاران قبلی نیز ممکن است از سیستم‌های هشدار الکترونیکی برای حفاظت از خود استفاده کنند. به‌ویژه این فناوری وسیله‌ای مناسب برای زنان و کودکان قربانی سوءرفتارهای خانگی به شمار می‌رود، چراکه تحت حفاظت این فناوری به‌جای پناه بردن به پناهگاه، کماکان می‌توانند در خانه خویش سکونت کنند (نجفی ابرندآبادی و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۱۸).

بنابراین مسئله اساسی پژوهش حاضر این است که به‌منظور پرهیز از افراط‌گرایی و سقوط در عرصه نامطمئن دیگری، ابتدا می‌باید نقد عالمانه و بی‌طرفانه‌ای نسبت به کیفیت سیاست‌ها و برنامه‌های تقنینی، قضایی و اجرایی گذشته داشته باشیم. از همین رو، تحولات مفهومی فناوری نظارت الکترونیکی به‌عنوان راهبردی نو در مدیریت ازدحام زندان‌ها و همچنین کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرد. تا بتوانیم به سؤال‌های پژوهشی زیر پاسخ دهیم که:

۱. فناوری نظارت الکترونیکی چه تأثیری در مدیریت ازدحام زندان‌ها دارد؟

۲. فناوری نظارت الکترونیکی چه تأثیری در کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها دارد؟

این نوشتار در مقام اثبات این فرضیه است که ناکارآمدی خود مجازات حبس در تأمین کارکردها و هدف‌های این مجازات در مقایسه با سایر عوامل سهم بالایی در روی

۱. برابر ماده ۱ معاهده حقوق کودک «منظور از کودک، افراد انسانی زیر ۱۸ سال است، مگر اینکه طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن بلوغ، کمتر تشخیص داده شود». در اصطلاح فقه و حقوق ایران نیز شخصی که به سن بلوغ نرسیده باشد به‌عنوان طفل شناخته می‌شود، چه اینکه بلوغ اصطلاحاً به ادراک و رسیدن به مرحله معینی از رشد جسمی و روانی اطلاق می‌گردد (بیگی، ۱۳۸۸: ۵۲-۵۱).

آوردن به جایگزین‌های حبس داشته، ولی به جهت میان‌رشته‌ای بودن فناوری نظارت الکترونیکی می‌باید با آگاهی و شناخت و تدبیر زیرساخت‌های لازم این فناوری را به‌عنوان جایگزینی نو برای مدیریت جمعیت کیفری و کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها در ایران انتخاب کنیم.

مبانی نظری

مجازات و تحولات آن قدمتی به طول تاریخ اجتماعی بشریت دارد. تا قبل از ظهور تمدن‌های اولیه، الگوی مسلط در حوزه کیفر، عدالت خصوصی بر محور انتقام و تعصب قبیله‌ای بود؛ اما پس از شکل‌گیری دولت ملت‌ها و انحصار بسیاری از وجوه زندگی توسط دولت، مجازات نیز به قبضه حکومت درآمد. از این پس نظام عدالت کیفری بر محوریت دفاع از نظم عمومی و جامعه، در قالب دادگستری عمومی عمل می‌کرد. با تحولات صورت گرفته، مجازات‌ها بیشتر با خشونت رفتاری بسیار زیادی همراه بودند. در واقع، این بدن فرد محکوم بود که کیفر تمام بی‌نظمی‌های ایجادشده را پس می‌داد؛ اما از نیمه دوم قرن هجده میلادی، به تدریج بسیاری از مجازات‌های بدنی و خشن از نظام‌های عدالت کیفری خارج شدند؛ به گونه‌ای که شدت بسیاری از مجازات‌ها کاهش یافته محسوس یافت. پژوهشگران و تاریخ‌نویسان اغلب سبک شدن تدریجی مجازات را به انسانی‌شدن کیفر ربط می‌دهند و معتقدند که بشر با فاصله گرفتن از دوران بربریت، دریافت که باید با هم‌نوع خود رفتار مناسب‌تری داشته باشد. در پژوهش‌های کیفری، تحول مجازات‌ها و تولد زندان را منتسب به اندیشه‌های عصر روشنگری و در اوج آن نظریات بکاریا می‌دانند.

در این دوران با اعتراضات اندیشمندان، مصلحان، حقوق‌دانان و فیلسوفان، مجازات‌های خشن کنار گذاشته شد و از اوایل قرن نوزدهم میلادی به تدریج، زندان به مسلط‌ترین و رایج‌ترین شیوه مجازات کارکرد زندان از منظر نظریه‌های جامعه‌شناسی مجازات تبدیل شد (اسفندیاری بهرام‌آسمان و جوان جعفری بجنورد، ۱۳۹۵: ۱۳۸).

پس از ظهور زندان در اوایل قرن نوزدهم میلادی، روشن‌فکران و متخصصان عدالت کیفری به این مجازات نوپا بسیار خوش‌بین بودند؛ زیرا در تقابل با مجازات‌های

قبل از آن، انسان‌دوستانه جلوه می‌نمود؛ اما دیری نپایید که انتقادهای نسبت به آن آغاز شد. زندان‌ها از همان بدو تأسیس با مسائل فراوانی روبه‌رو بودند و با گذشت زمان، مشکلات نمود بیشتری یافتند (همان: ۱۳۷).

مأموران انتظامی زندان‌ها در قالب مأموران مراقبت و کنترل زندان‌ها و مأموران بدرقه و یگان حفاظت از زندان‌ها را شامل می‌شود. مطابق ماده ۲۳ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها «انتظامات و حفاظت فیزیکی از مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال، زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها و سایر مراکز وابسته به عهده سازمان است که توسط یگان انتظامی و نیروهای انتظامی تحت امر اعمال خواهد شد». همچنین مطابق ماده ۲۶ «حفاظت از زندان‌ها و مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال، استقرار نظم و تأمین امنیت آنها با استفاده از طرح‌ها، عوامل و موانع حفاظت فیزیکی و برخورد مناسب و مقابله لازم با هرگونه اخلال نظم، اغتشاش، شورش و اقدام‌های مخل امنیت مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال به‌وسیله یگان حفاظت تحت نظارت و هدایت رئیس مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال یا زندان انجام می‌گیرد». همچنان که بر اساس نمودار سازمانی سازمان زندان‌ها و اقدام‌های تأمینی و تربیتی کشور در زیرمجموعه معاونت قضایی، اجرای احکام و امور مجلس دفتر ساماندهی مراکز نیمه آزادی و نظارت الکترونیکی پیش‌بینی شده است.

استفاده از زندان به معنای امروزی آن یعنی به‌عنوان مجازات اصلی با شرایط و مدت معین و به‌منظور اصلاح و تربیت تبه‌کاران تنها از اوایل قرن نوزدهم به این‌طرف مرسوم گردیده است. در اکثر کشورهای جهان، زندان یکی از ابزارهای مهم دفاع اجتماعی در مقابل پدیده جرم و شخصی مجرم به‌حساب می‌آید. با زندانی شدن یک فرد نه‌تنها آثار سوء حادث می‌شود، بلکه افراد و گروه‌های مختلفی متأثر از این امر می‌شوند. اثر زندان به لحاظ ماهیتی نه‌تنها بازدارنده نیست، بلکه امروزه به دلیل تنوع جمعیت زندان، آثار برنامه‌های اصلاحی کم‌رنگ شده و خطر تکرار جرم افزایش یافته است (طاهری حیات داودی، ۱۳۹۸: ۴). از جرائم مهم مأموران به واردکردن وسایل ممنوعه به زندان از جمله مواد مخدر و وسایل ارتباطی، اخذ رشوه برای اعطای

تسهیلات بیشتر به زندانیان، بد رفتاری با زندانیان و سوء استفاده از قدرت است. کماینکه کاهش جمعیت زندان و کنترل محیط زندان با فناوری نظارت الکترونیک منجر به کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها نیز می‌شود.

شیریان نسل و دیگران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان «تورم جمعیت کیفری زندان‌ها و نقض مقررات بین‌المللی حقوق بشر؛ علت‌ها و راهبردها» به این نتیجه رسیده‌اند که: جهان‌گستری حقوق بین‌الملل بشر به جهت همراه داشتن حقوق و تعهدها برای همه دولت‌ها با هر فرهنگ، آرمان، مذهب و ویژگی جغرافیایی، بنیان چندفرهنگی جامعه بین‌المللی و ضرورت مشارکت دیدگاه‌های گوناگون در پی‌ریزی هنجارهای حاکم بر سرنوشت همگانی، مهم‌ترین دلیل بر لزوم همت سیاست‌گذاران حوزه زندان‌های کشورهای مختلف برای مدیریت جمعیت کیفری در زندان‌هاست که منطبق با اصول و هنجارهای بنیادین حاکم بر جامعه بین‌المللی باشد.

خاکساری و غلامی (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان «عوامل مؤثر بر صدور مجازات‌های جایگزین حبس» به این نکته اشاره داشته‌اند که: در سال‌های اخیر نظام‌های پاسخ‌گو به جرم تلاش دارند تا با اتخاذ تدابیر درمان‌مدار زمینه اصلاح مجرمان و بازگشت آنها به جامعه را فراهم سازند و تا حد امکان بافاصله گرفتن از حقوق تنبیهی از حذف و یا طرد بزه‌کار جلوگیری کنند. در این راستا، سیاست اصلاح و درمان بزه‌کار در صدد است تا از مجرای حفظ و نگهداری مجرم در جامعه و تحت نگهداری قرار دادن او، سیاست حذف و طرد جرم را کنار بگذارد. به نظر بسیاری از جرم‌شناسان، هر نظام حقوقی‌ای که این راهبرد را بیشتر و عمیق‌تر پیگیری و اعمال کند، دستاوردهای آن معقول‌تر، انسانی‌تر و کارآمدتر خواهد بود.

خاقانی اصفهانی (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای با عنوان «حبس مجازی: کانون ناهم‌گرایی عدالت ترمیمی با حقوق کیفری فناوری اطلاعات» به این نکته اشاره داشته است که: برای نظارت بر اشخاص تحت شمول این فناوری، شیوه‌های چندی پیش‌بینی شده است تا از رهگذر آنها بتوان محکومان را تحت نظارت داشت. به‌عنوان نمونه، از

ابزارهایی نظیر علامت‌دهندهٔ پیاپی، وسیلهٔ تماس برنامه‌ریزی شده که شامل فناوری تأیید صدا، مچ‌بند که به گونه‌ای برنامه‌ریزی می‌شود که کد مخصوصی را به تلفن تماس منتقل می‌سازد، بازوبند که به جعبه‌های متصل به تلفن وصل می‌شود و نیز علامت رادیویی و دستگاه صدا دهنده استفاده می‌گردد.

جانی‌پور (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل نظارت الکترونیکی به‌عنوان مصداقی از جایگزین‌های حبس» به این نکته اشاره داشته است که: کنترل الکترونیکی می‌تواند نسبت به شماری از متخلفان، گروه‌ها و موقعیت‌های خاص مورد استفاده قرار گیرد. به‌عنوان مثال می‌توان از این سامانه برای کنترل متهمان و محکومانی استفاده کرد که هنوز به اتهام آنها رسیدگی نشده و یا به تحمل‌کنندگان نظارت الکترونیکی (محکومان به حبس در منزل) که حبس بودن آنها از باب اجرای دادنامه‌های کیفری مشتمل بر لزوم تحمل تعلیق مجازات از نوع مراقبتی، تحمل الزام به اقامت در محل معین، الزام به ترک اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان و الکل و یا از باب تحمل مجازات حبس در منزل به عنوان مجازات اصلی یا تکمیلی اختیاری استفاده کرد.

رحیمی‌نژاد و غفاری (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مسئولیت کیفری ناشی از اقدام‌های پیشگیرانهٔ وضعی در فقه امامیه و حقوق ایران» به این نتیجه رسیده‌اند که: حفظ نظم و امنیت اجتماعی و حقوق و آزادی‌های اساسی افراد ایجاب می‌کند که استفاده از اقدام‌های پیشگیرانهٔ وضعی در مقابل تعرضات غیرقانونی به منافع فردی و اجتماعی نیز مقید به شرایط و معیارهای خاصی باشد تا استفاده از این حق، مستمسکی برای وقوع تعرضات ناحق نشود. این شرایط عبارت‌اند از: الف: قانونی و مشروع بودن اقدام‌ها و ابزارهای پیشگیرانه وضعی؛ ب: متعارف‌بودن تدابیر و اقدام‌های پیشگیرانه وضعی؛ ج: قابل‌رؤیت بودن اقدام‌های پیشگیرانه وضعی «ضرورت اطلاع‌رسانی».

نجفی ابرندآبادی و دیگران (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «دانش‌نامهٔ بزهدیده‌شناسی و پیشگیری از جرم» به این نکته اشاره داشته‌اند که: نظارت الکترونیکی به‌منزله یک اختراع و ابداع برجستهٔ کیفری در پایان دههٔ ۱۹۸۰ به اجرا درآمد؛ بدین‌صورت که

قاضی جک لاو^۱ از شهر آلبوکوک ایلات نیومکزیکو، مایکل گاس^۲ مهندس الکترونیک را متقاعد کرد که فناوری موجود را به عنوان ابزاری برای زیر نظر بودن اجباری در خانه به جای ردیابی حرکات توسعه دهد. در این زمان قطعات مورد نیاز برای ساخت ابزارهای دارای سیگنال قابل حمل (النگوهای قوزکی) کوچکتر، سبکتر و ارزانتر بودند و قابلیت کنترلی نظارت الکترونیک برای استفاده‌های تجاری و اصلاحی به رسمیت شناخته شد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و به روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. در تنظیم پژوهش، از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شده و تجزیه و تحلیل اطلاعات کسب شده به صورت کیفی و مبتنی بر استنتاج محقق از منابع و متون بوده است. به همین منظور نخست در بحث و تجزیه و تحلیل مدیریت ازدحام زندان‌ها با راهبرد نظارت الکترونیک در سه بخش پیشینه فناوری نظارت الکترونیکی و شرایط آن، محاسن و معایب فناوری نظارت الکترونیکی و امکان‌سنجی استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی بر پایه مقررات ایران تبیین گردید و سپس نقش فناوری نظارت الکترونیکی در کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها و تبیین جرائم ارتكابی مأموران انتظامی در زندان‌ها بر مبنای نظریه‌های جرم‌شناسی و در نهایت کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها بر مبنای چک‌لیست‌های نظارت الکترونیک مورد بررسی قرار گرفت.

بحث و تجزیه و تحلیل

الف) مدیریت ازدحام زندان‌ها با راهبرد نظارت الکترونیک: با توجه به ازدیاد جرائم در جامعه، ایجاب می‌کند که کاهش بازدارندگی در جامعه را ضروری بدانیم از خصایص ویژه مجازات‌های جایگزین حبس کاهش و از بین رفتن آسیب‌های اجتماعی است که زندانی و خانواده زندانی را تهدید می‌کند، ضمن اینکه هزینه‌های هنگفتی که دولت‌ها با مجازات حبس متحمل می‌شود کمتر خواهد شد (بیگی و بیگی، ۱۳۹۸ الف):

1. Jack love
2. Michael Goss.

۱۰) امروزه متولیان سیاست جنایی با توجه به اثرها و پیامدهای اجتماعی غیرقابل جبران، دیگر مجازات حبس را به‌عنوان مجازاتی باهدف اصلاح، بازپروری و توانمندسازی نوجوان بزه‌کار و خطاکار برای بازگشت به اجتماع و ادامه زندگی به‌عنوان یک فرد عادی ابزار مناسبی نمی‌دانند (بیگی و بیگی، ۱۳۹۸ ب: ۵۹) از همین رو، به بررسی مدیریت ازدحام زندان‌ها بر اساس راهبرد نظارت الکترونیک پرداخته می‌شود.

۱) پیشینه فناوری نظارت الکترونیکی و شرایط آن: نظارت الکترونیکی به‌عنوان یک ضمانت اجرای جایگزین مجازات حبس، به معنای کنترل و نظارت بر اشخاص از طریق ابزار و وسایل الکترونیکی در محیط خارج از زندان است. از نظارت الکترونیکی^۱ به «الکترونیک تگینگ»^۲ یاد می‌شود. این شیوه نظارت در دو دهه اخیر کاربردهای وسیعی در زمینه مبارزه با بزه‌کاری و کنترل بزه‌کاران پیدا کرده است. در نظارت الکترونیکی از ابزارهایی مثال یک فرستنده کوچک راه دور استفاده می‌شود که به مچ دست یا گردن یا مچ پای مجرمان بسته می‌شود که به رایانه مرکز مراقبتی زندان وصل است و علامت‌هایی را به اداره مراقبت می‌فرستد؛ بدین ترتیب مجرم را پیوسته تحت کنترل دارند.

مجرم فقط حق رفتن به سرکار یا شرکت در برخی فعالیت‌های مشخص را دارد. در بقیه اوقات در منزل زندانی است و رفت‌وآمدش کاملاً نظارت می‌شود. نظارت الکترونیکی می‌تواند به همراه حبس در منزل باشد؛ یعنی کسانی به‌جای اقامت و معرفی در زندان با تشخیص قضات می‌توانند خارج از زندان تحت مراقبت قرار گیرند و دیگر اینکه زندانیانی که به مرخصی یا مراکز اشتغال یا فنی حرفه‌ای اعزام می‌شوند یا در خصوص جلوگیری از رفت‌وآمد محکومان به محل‌های معین، کنترل آنها می‌تواند تحت نظارت سیستم‌های الکترونیکی قرار بگیرد. عصر الکترونیک باعث پیشرفت ناگهانی در مراقبت‌های الکترونیکی شده است. برای نخستین‌بار در سال ۱۹۸۴ از نظارت الکترونیک استفاده شد. در آمریکا از نظارت الکترونیکی تنها برای نظارت بر

بهره‌وران تعلیق مراقبتی استفاده می‌شد. انگلستان و کشورهای دیگر اروپایی نیز استفاده از نظارت الکترونیکی را شروع کرده‌اند (پوربخش، ۱۳۸۷: ۸۹).

نظارت الکترونیکی در دسامبر سال ۱۹۹۷ وارد حقوق فرانسه شد و از آن تاریخ تاکنون دامنه کاربرد آنها دچار دگرگونی شده است. در نهایت با تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ دادگاه‌ها می‌توانند به مدت حداکثر یک سال نسبت به صدور حکم محکومیت قرار داشتن تحت نظارت الکترونیکی مبادرت کنند (طغرانکار، ۱۳۸۷: ۲۳) در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ایران نیز به‌صراحت از مراقبت با دستگاه‌های الکترونیکی به‌جای حبس به‌عنوان مجازات جایگزین حبس نام‌برده نشده است. ولی مقنن جدید تنها در صورت فراهم گردیدن شرایط مقرر در تعویق مراقبتی، استفاده از سیستم الکترونیکی را برابر ماده ۶۲ این قانون مجاز شمرده است.

هدف‌های کلی جایگزین‌های حبس، مدیریت جمعیت زندان است. از این رو هرچند استفاده از جایگزین‌هایی مانند نظارت الکترونیکی می‌تواند در مدیریت حجم جمعیت زندانی مؤثر باشد ولی هرگز نباید تصور کرد که تنها راه‌حل و برطرف‌کننده مشکل زندان است. استفاده از مجازات‌های جانشین، زمانی می‌تواند به‌طور کارآمد و مؤثر از تورم جمعیت زندانی بکاهد که سایر عوامل مؤثر در کاهش این جمعیت نیز به‌موازات به‌کارگیری این روش مورد توجه قرار گیرد (صفاری، ۱۳۹۶: ۵/۳۱) از این رو، علاوه بر استفاده جهت اصلاح و تربیت و کاهش هزینه‌های زندان، این فناوری به‌تدریج به صنعت بزرگی تبدیل شده است و هزاران بزه‌کار هر روز از این طریق کنترل می‌شوند.

اساساً دو نوع نظارت الکترونیکی مورد استفاده قرار می‌گیرد:

اول؛ نظارت الکترونیکی منفعل: در نظارت الکترونیکی منفعل، فرستنده‌ای به بدن مجرم (یک مچ‌بند به دست یا پای مجرم) و یک شماره‌گیر به تلفن وصل می‌شود. حال اگر محکوم محل را ترک کند، علامت قطع می‌شود و شماره‌گیر به‌طور خودکار با متولی این نهاد تماس برقرار می‌کند. چون شخص محکوم مکلف به پاسخ‌گویی تلفن است، عدم پاسخ‌گویی خروج وی را نشان می‌دهد (محمدنسل، ۱۳۸۴: ۲۰).

دوم؛ نظارت الکترونیکی فعال: در نظارت الکترونیکی فعال علاوه بر موارد بالا، مأمور مراقبت یا رایانه به صورت مستمر و اتفاقی با منزل بزه‌کار، تماس برقرار می‌کند تا از عدم تخلف وی، اطمینان حاصل شود. سامانه فعال از طریق فرستادن مداوم علائم به اداره کنترل، مجرمان را به طور دائم کنترل می‌کند. اگر مجرمان در زمانی که مجاز به ترک خانه نیستند به این کار مبادرت ورزند، علائم قطع می‌گردد و شکست برنامه ثبت می‌گردد. در برخی موارد مأموران کنترل به صورت خودکار از طریق یک وسیله الکترونیکی از واقعه آگاه می‌شوند (تدین، ۱۳۸۷: ۶۰).

در خصوص شرایط اجرای برنامه نظارت الکترونیک می‌توان گفت نظارت و کنترل بر اجرای این تدابیر، به شیوه‌ای است که اجازه می‌دهد حضور و غیاب محکوم از راه دور فقط در مکانی که توسط قاضی اجرای مجازات‌ها تعیین می‌شود در یک دوره معین ردیابی شود (کوشا، ۱۳۸۸: ۱۳۹) در مجموع با نظارت الکترونیکی، رفتارهای مجرمان کنترل می‌شود و در خارج از فضای زندان با مراقبت کامل دوران محکومیت خود را سپری خواهند کرد که در این روش فرد تاحدودی آزاد است و در کنار خانواده خود تحت کنترل قرار می‌گیرد.

به منظور تبیین بهتر فواید و معایب استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی در مقایسه با مجازات حبس، به‌ویژه در جهت اثبات این فرضیه این فناوری بین‌رشته‌ای می‌تواند راهبردی نو در راستای مدیریت جمعیت کیفری زندان‌ها و کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها مورد استفاده قرار گیرد؛ بنابراین گزارشی اجمالی از روند استفاده این فناوری در کشورهای مختلف به‌عنوان مطالعه تطبیقی آورده می‌شود:

فناوری نظارت الکترونیکی برای نخستین بار در دهه ۱۹۶۰ میلادی با اختراع دستگاهی به‌منظور جایگزین حبس، توسط یک روان‌شناس آمریکایی به نام روبرت شوارترگبل^۱ وارد ادبیات جرم‌شناسی و حقوق کیفری گردید. در آغاز، در آمریکا نظارت الکترونیکی تنها برای نظارت بر بهره‌وران تعلیق مراقبتی استفاده می‌شد. استفاده

عملی از فناوری نظارت الکترونیکی در آمریکا در سال ۱۹۷۷ توسط قاضی جک لاو از ایالت نیومکزیکو با الهام از مجموعه داستان‌های مرد عنکبوتی به عمل آمد. با وجود این، از سال ۱۹۸۹ این مجرمان تنها یک چهارم مشمولان را دربر می‌گرفتند. بیشتر بهره‌وران نظارت الکترونیکی آنهایی بودند که اعمال این تدبیر نسبت به آنان کم‌خرج‌تر از هزینه زندان محسوب می‌شد. ولی اینک استفاده از نظارت الکترونیکی بسیار افزایش یافته است؛ به گونه‌ای که مطابق تحقیقات انجام‌شده (به وسیله اسکلتون^۱ و رنوما) در ۳۷ ایالت آمریکا در سال ۱۹۸۹، ۶۴۹۰ مجرم در این برنامه‌ها شرکت کرده‌اند. انگلستان و دیگر کشورهای اروپایی نیز استفاده از نظارت الکترونیکی را شروع کرده‌اند. در کانادا، در آغاز در کلمبیای بریتانیک از این تدبیر استفاده می‌شد. هدف از این کار، اعمال مجازات کم‌خرج‌تر به جای زندان در قبال مجرمان بود. از سال ۱۹۹۲، نظارت الکترونیکی در تمام کانادا به جز منطقه‌های کم‌جمعیت اجرا شد. در سال ۱۹۹۶، به‌طور متوسط هر روز ۶۰۰ مجرم در برنامه شرکت داشته‌اند. مطابق گزارش‌های نخستین، نظارت الکترونیکی در مقایسه با زندان بسیار به‌صرفه بوده و برای مجرمان امتیازهای گوناگونی در بردارد. بدیهی است که تجربه به‌دست‌آمده در کلمبیای بریتانیک بر دیگر استان‌های کانادا نیز تأثیر گذاشته است. در ساسکاچوان^۲ و تورنتو^۳، به ترتیب در سال ۱۹۹۰ و ۱۹۹۴، برنامه‌های نظارت الکترونیکی برپا شده‌اند. در یوکون^۴، چنین تدبیری وجود داشته، ولی هرگز اعمال نشده است. در سال ۱۹۹۶، انتاریو برنامه نظارت الکترونیکی را برقرار کرده است (آشوری، ۱۳۸۵: ۴۰۴-۴۰۳)؛ بدین ترتیب در کانادا از سال ۱۹۹۲ فناوری نظارت الکترونیکی در تمامی شهرهای بزرگ این کشور برقرار شده تا جایی که در سال ۱۹۹۶ روزانه ۶۰۰۰ نفر بزه‌کار تحت این فناوری قرار گرفته‌اند (Whitfield, 1997).

-
1. Skelton
 2. Saskatchewan
 3. Terreneure
 4. Yukon.

در انگلستان برای نخستین بار فناوری نظارت الکترونیکی در سال ۱۹۸۹ به منظور تحت کنترل قرار دادن متهمان در مرحله پیش از شروع دادرسی مورد استفاده قرار گرفت. ولی این طرح بعد از شش ماه متوقف شد و در سال ۱۹۹۵ مجدداً آغاز به کارکرد و مورد استقبال قرار گرفت. به طوری که بین ژوئن ۱۹۹۲ تا جولای ۱۹۹۵، حدود ۸۲ درصد از مضمولان این طرح آن را با موفقیت به پایان بردند (احسان‌پور، ۱۳۸۷: ۴۵-۴۴).

ضمانت اجرای قرار دادن محکوم تحت نظارت الکترونیکی توسط قانون ۹ دسامبر ۱۹۹۷ وارد حقوق فرانسه شد و از آن تاریخ تاکنون دامنه کاربرد آن بارها دچار دگرگونی شده است. مواد ۱-۲۶-۱۳۲ تا ۳-۲۶-۱۳۲ قانون مجازات جدید فرانسه به مقررات حاکم بر نظارت الکترونیکی اختصاص یافته است. در سال ۲۰۰۷، ۲۴۲ نفر از بزرگسالانی که اجرای حکم آنها تعلیق شده بر اساس برنامه نظارت الکترونیکی^۱ تحت مراقبت قرار گرفتند. از این تعداد ۵۸ نفر؛ یعنی ۲۴ درصد مجرمان جنسی بوده‌اند. سه نفر دیگر تحت نظارت نظام موقعیت‌یاب جهانی^۲ قرار گرفتند. همچنین تعداد ۳۴۳ آزادشده مشروط، تحت نظارت و مراقبت الکترونیکی و ۲۱ نفر تحت نظارت سیستم مکان‌یاب جهانی قرار گرفتند. تمام آزادشدگان مشروط که تحت نظارت نظام موقعیت‌یاب جهانی قرار گرفتند، مجرمان جنسی بودند (آقایی جنت‌مکان، ۱۳۹۲: ۲۶).

ظاهراً مجلس آلمان نیز با تهیه طرح اصلاح قانون اجرای مجازات‌ها، قصد به‌کارگیری نظام نظارت الکترونیکی را دارد (جاویدزاده و میرهادی، ۱۳۹۴، قابل دسترسی در سایت انسانی^۳) هلند، تایلند، استرالیا، سنگاپور، اسپانیا و اسکاتلند و ترکیه نیز از دیگر کشورهای هستند که در حال حاضر از فناوری نظارت الکترونیکی استفاده می‌کنند (آقایی جنت‌مکان، ۱۳۹۲: ۲۵-۲۲). در حال حاضر حدود ۳۰ کشور حداقل به صورت تجربی از فناوری نظارت الکترونیکی استفاده می‌کنند که آفریقای جنوبی و نروژ از جمله کشورهای هستند که به تازگی به جمع آنها پیوسته‌اند (نجفی ابرندآبادی و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۱۵).

1. Electronic Monitoring Program (EMP)

2. GPS

3. www.ensani.ir

- ۲) محاسن و معایب فناوری نظارت الکترونیکی: ارزیابی‌ها و نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی با موفقیت همراه بوده است. تحقیقاتی که در کانادا صورت گرفته نشان می‌دهد که این طرح در مورد ۹۸/۳ درصد مضمولان طرح موفق بوده است. در انگلستان نیز برآوردها نشان می‌دهد که اجرای این طرح با موفقیت همراه بوده است (Ardley, 2005: 49). زیرا نرخ تکرار جرم در مضمولان این طرح کمتر از کسانی است که با آزادی مشروط یا تعلیق اجرای مجازات آزاد می‌شوند. در حال حاضر نه‌تنها در آمریکا، بلکه در بسیاری از کشورهای جهان رایج و شایع شده است. بر اساس گزارش دفتر آمارهای دادگستری، بیش از پنج میلیون مجرم در آمریکا تحت یک نوع نظارت اجتماعی قرار دارند (صلاحی، ۱۳۹۵: ۱۵۶) با وجود این نوع روش در مقایسه با مجازات حبس، دارای محاسنی است که می‌توان آنها را بر پایه نتایج پژوهش انجام‌یافته در این حوزه به‌صورت زیر برشمرد:
- اصلاح و بازپروری اجتماع در درون اجتماع و خطرهای ارتباط اجتماعی آنها؛ این روش منجر به جدا نشدن اطفال و نوجوانان از خانواده خود می‌گردد؛
 - کاهش جمعیت کیفری زندان؛
 - نداشتن ارتباط بزه‌کاران دارای جرائم سبک در محیط زندان با مجرمان دیگر و در نتیجه تحت کنترل گرفتن وی به همراه برنامه اصلاح و بازپروری در محل یا مکان تعیین شده؛
 - صرفه‌جویی اقتصادی در سیستم قضایی کشور از جهات مختلف کنترل و بودجه عمومی در ارتباط با اصلاح مجرمان و کاهش مشکلات روحی، روانی و مادی خانواده طفل یا نوجوان بزه‌کار؛
 - روش مؤثری در گرفتن رد مجرمانی است که در حال گذراندن حکم خود در جامعه هستند؛
 - صرفه‌جویی در هزینه‌های کارکنان و پرهیز از برخوردهای تحریک‌آمیز و ستیزه‌جویانه با مجرمان؛
 - پیشگیری از وقوع پدیده پذیرش فرهنگ زندان؛

- حمایت از بزه‌دیدگان و پیشگیری از بزه‌دیدگی (بیگی، ۱۳۹۳: ۷۳-۶۹).
- ارزیابی‌ها و نتایج تحقیقات انجام‌شده در سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که کنترل الکترونیکی در مقایسه با سایر روش‌های مجازاتی دیگر به‌ویژه حبس، دارای معایبی نیز است که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- هزینه‌های گزاف راه‌اندازی اولیه آن به‌صورت سیستم نرم‌افزاری و سخت‌افزاری؛
- قطع علائم و دستگاه‌ها هنگام ساخت‌وسازهای ساختمانی و ایجاد مزاحمت‌های بی‌دلیل در هنگام استراحت بهره‌ور از فناوری نظارت الکترونیکی؛
- احتمال دست‌کاری در سیستم دستگاه‌های الکترونیکی و یا نقص فنی دستگاه‌ها در برخی مواقع؛
- تجاوز به حریم خصوصی از طریق بستن دستبند به محکومان و نقض حقوق بشری آنها؛
- صدمه به زندگی خصوصی به دلیل ثبت، ضبط یا انتشار تصویر شخصی در یک محل خصوصی از طریق فناوری نظارت الکترونیکی به‌ویژه بدون رضایت محکوم‌علیه؛
- بروز مشکلات فنی و قطع خطوط ارتباطی بین محکومان و مأموران نظارت؛
- دشواری پیدا کردن شغل یا حفظ آن برای بزه‌کار به جهت قابل‌رؤیت بودن دستگاه کنترل در فناوری نظارت الکترونیکی؛
- نابرابری‌های احتمالی در استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی به جهت هزینه‌های وارده بر افراد؛
- بروز مشکلات خانوادگی در به‌کارگیری فناوری نظارت الکترونیکی برای اعضای خانواده؛
- عاری بودن هرگونه آموزش یا تعلیماتی برای شناخت نیازها و احتیاجات زندگی به بزه‌کاران نوجوان از حیث نیازمندی آنها به آموختن یک حرفه یا شغل خاص برای آغاز یک زندگی بهتر (آقایی جنت‌مکان، ۱۳۹۲: ۲۵-۲۲)؛

۱. در گزارش مؤسسه ملی عدالت وابسته به دپارتمان عدالت آمریکا آمده است که بسیاری از مأموران تعلیق مراقبتی و بزه‌کاران عقیده دارند که فناوری نظارت الکترونیکی تأثیر منفی بر روابط بزه‌کاران با همسران، کودکان و دوستانشان دارد.

• افزایش کنترل اجتماعی نامحسوس؛

• نقض اصل برابری؛

• نبودن واکنش‌دهی جزایی افتراقی (خاقانی اصفهانی، ۱۳۹۰: ۱۴۰-۱۳۹).

۳) امکان‌سنجی استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی بر پایه مقررات ایران: در خصوص امکان‌سنجی اجرای فناوری نظارت الکترونیکی در ایران به‌عنوان راهبردی نو در راستای کاهش ازدحام زندان‌ها می‌توان اذعان داشت که هرچند مقنن در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به‌صراحت از مراقبت با دستگاه‌های الکترونیکی به‌جای حبس نام نبرده است، ولی در صورت فراهم گردیدن شرایط مقرر برای تعویق مراقبتی، استفاده از سیستم الکترونیکی را مجاز شمرده است. ماده ۶۲ این قانون اشعار می‌دارد: «در جرائم تعزیری از درجه پنجم تا درجه هشت دادگاه می‌تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعلیق مراقبتی، محکوم به حبس را با رضایت وی در حدود مکانی مشخص تحت نظارت سامانه (سیستم‌های الکترونیکی) قرار دهد».

در فصل پنجم از بخش پنجم قانون اصلاح قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۴ نیز ذیل عنوان «اجرای قرار تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، قرار تعویق صدور حکم، نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی»، برابر مواد ۵۵۱ الی ۵۵۸ به شرایط و نحوه اجرای این قرارها از جمله قرار آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی اشاره شده است.

همچنین به‌موجب تبصره ۳ ماده ۹ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ بیان کرده است که: «قوه قضائیه می‌تواند برای اجرای تدابیر نظارتی موضوع این ماده یا سایر مقرراتی که به‌موجب آن متهم یا محکوم تحت نظارت الکترونیکی قرار می‌گیرد، با نظارت سازمان زندان‌ها و اقدام‌های تأمینی و تربیتی کشور از ظرفیت بخش خصوصی استفاده کند. آیین‌نامه اجرایی این تبصره توسط معاونت حقوقی قوه قضائیه با همکاری مرکز آمار و فناوری و سازمان زندان‌ها و اقدام‌های تأمینی و تربیتی کشور تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد» ملاحظه می‌شود که با توجه به اهمیت

موضوع در خصوص نظارت الکترونیکی به بخش خصوصی هم اجازه ورود داده شده و تصویب آیین‌نامه‌ای نیز در این خصوص پیش‌بینی شده است.

از این رو دادستان و معاونت اجرای احکام کیفری که برابر مقررات ماده ۴۸۴ این قانون تحت ریاست و نظارت دادستان، عهده‌دار وظیفه اجرای احکام کیفری و اقدام‌های تأمینی و تربیتی در دادرسی است، می‌باید در اجرای استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی برای محکومان، آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر را رعایت کند تا این جایگزین نو از جهت دخالت و نظارت مستقیم یا غیرمستقیم در حریم خصوصی و حق خلوت این قشر از بزه‌کاران، با چالش اساسی مواجه نباشد. شاید نقض حقوق بشر و به دنبال آن مسئولیت دولت‌ها بیشتر به دلیل چالش‌هایی باشد که پیش روی برخی اقتدارات ملی و محلی در حمایت و ارتقای حقوق بشر قرار گرفته‌اند.

مهم‌ترین چالش‌های پیش روی برخی مقام‌های حکومتی در حمایت و ارتقای حقوق بشر اغلب سیاسی، اجرایی و اقتصادی است. یکی از چالش‌های بزرگ پیش روی اقتدارات ملی و محلی، فقدان اراده سیاسی به‌ویژه در نظام‌های سیاسی غیردموکراتیک و یا با مردم‌سالاری (دموکراسی) ابتدایی است. اقتدارات ملی و محلی در چنین کشورهایی از فقدان اقتدار و فقدان طرح‌ها و تعهدهای بلندمدت رنج می‌برند (رحیمی، ۱۳۹۷: ۷۶).

ناگفته نماند که وضعیت و امکانات دستگاه قضایی ایران نیز امکان اجرای فناوری نظارت الکترونیکی نسبت به محکومان را دارد. برابر اظهارات رئیس سازمان زندان‌ها و اقدام‌های تأمینی و تربیتی کشور در سال ۱۳۹۱، دستبندها و پابندهای الکترونیکی مجهز به سیستم جی.پی.آر.اس از قابلیت بالاتری نسبت به سیستم‌های جی.پی.اس در تمام فضاها حتی فضاهای بسته و متروها برخوردار بوده و قابل ردیابی هستند و با ارسال پیام در هر ۳۰ ثانیه یا یک دقیقه می‌توان از موقعیت فرد مشمول این فناوری مطلع شد؛ بنابراین در ایران دو گروه از محکومان می‌توانند جامعه هدف این فناوری باشند. یک گروه کسانی هستند که به‌جای معرفی و اقامت در زندان یا کانون اصلاح و تربیت با

تشخیص قضات می‌توانند در خارج از آن محیط‌ها تحت مراقبت قرار گیرند. گروه دوم هم آنهایی هستند که به مرخصی یا مراکز اشتغال و فنی حرفه‌ای اعزام می‌شوند. البته اجرای فناوری نظارت الکترونیکی در ایران برابر نیازسنجی مسئولان سازمان زندان‌ها و اقدام‌های تأمینی و تربیتی، نیازمند تهیه ۳۰ تا ۵۰ هزار دستبند و پایبند برای زندانیانی که به مرخصی می‌روند و حدود ۵۰ هزار فقره نیز برای محکومان هست (اسماعیلی، ۱۳۹۱، به نقل از سایت تابناک).

به نظر می‌رسد فناوری نظارت الکترونیکی از طریق مچ‌بند دارای معایبی است که اول اینکه می‌توان به تضعیف شخصیتی فرد بزه‌کار در جامعه اشاره کرد. چراکه افراد جامعه با مشاهده مچ‌بند نگرش منفی به فرد بزه‌کار خواهند داشت. دوم اینکه با پیشرفت علوم ارتباطی و اطلاعاتی بزه‌کاران، در دسترس بودن مچ‌بندهای الکترونیکی، امکان دست‌کاری آن را نیز افزایش می‌دهد؛ بنابراین برای غلبه بر این معایب طرحی پیشنهاد می‌گردد که با اجرای آن مشکلات بالا را تا حدود زیادی می‌توان برطرف کرد و آن استفاده از تراشه‌های الکترونیکی در داخل بدن انسان (زیرپوست، داخل گوش و...) است که به‌کارگیری آن علاوه بر اینکه بزه‌کار را از مظان اتهام در ملاً عام می‌کاهد، امکان دست‌کاری در سیستم کنترل و نظارت الکترونیکی را نیز به‌طور قابل‌توجهی کاهش می‌دهد.

ب) نقش فناوری نظارت الکترونیکی در کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها: با توجه به سهم ناکارآمدی مجازات حبس در تأمین هدف‌ها و کارکردهای مجازات حبس نسبت به سایر عوامل و اینکه فناوری نظارت الکترونیکی به‌عنوان جایگزینی نو در راستای مدیریت ازدحام زندان‌هاست همچنان نیز فناوری نظارت الکترونیکی و استفاده از چک‌لیست ارائه شده در زندان‌ها می‌تواند نقش قابل‌توجهی در راستای کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها داشته باشد که در ادامه به بررسی آنها می‌پردازیم.

ناکامی و شکست زندان در توفیق به هدف‌های پیشگیرانه، بازپرورانه و بازدارنده زمینه بروز و تشدید بحران تورم جمعیت کیفری را فراهم کرده است. این امر، دیرزمانی

است که ذهن متصدیان نظام‌های عدالت کیفری به‌ویژه متولیان امر زندانبانی را در سرتاسر جهان به تحرک واداشته است. طرح اندیشه‌های جایگزین زندان و سازوکارهای کاهش جمعیت کیفری با رویکردی نوین به مقوله زندان و زندانبانی، به‌عنوان الگویی کارساز و سودمند برای برون‌رفت از این معضل، مورد استقبال وضع‌کنندگان قانون در عرصه سیاست جنایی قرار گرفته است.

بررسی مؤلفه‌های اصلی ازدحام جمعیت کیفری زندان‌ها، می‌کوشد با رویکردی جامع و منصفانه به فرایند زندان‌زدایی، به توصیه راه‌کارهای چندی باهدف حل ریشه‌ای این موضوع بپردازد؛ اول اینکه ضعف و ناکارآمدی در عرصه سیاست جنایی تقنینی، قضایی و مدیریت زندانبانی، عامل اصلی بروز و تشدید بحران جمعیت کیفری است. دوم اینکه سیاست زندان‌زدایی یا کاهش استفاده از مجازات زندان، بالقوه سیاستی است معقول و جامع‌نگر که اجرای دقیق و موفقیت‌آمیز آن مستلزم بهره‌گیری از تمامی پتانسیل‌های موجود و هماهنگی بین قوای سه‌گانه مقننه، مجریه و قضاییه است. سوم اینکه بومی‌سازی راه‌کارهای کاهش جمعیت کیفری و جایگزین‌ها رکن ضروری و اجتناب‌ناپذیر استفاده از تجارب و یافته‌های سایر دولت‌هاست. چهارم اینکه زندان‌زدایی از طریق زندان شرط مهم فرایند کاهش جمعیت کیفری است (آب‌سالان، ۱۳۹۹: ۸۵).

استفاده از سامانه‌های الکترونیکی به‌منظور یافتن جایگزینی برای مجازات حبس به‌عنوان پاسخ پسینی به پدیده مجرمانه را باید از یک‌سو زدودن و کاهش آثار زیان‌بار اجتماعی، اقتصادی، اخلاقی و روانی استفاده گسترده از مجازات حبس دانست و از سوی دیگر فراهم ساختن زمینه تحقق هدف‌ها و فلسفه مجازات بزه‌کاران؛ یعنی اصلاح و بازپروری مجرمان و در نتیجه کاهش و کنترل بزه‌کاری تحلیل و تفسیر کرد (حسین‌زاده و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۰۷).

با توجه به بررسی اسناد بین‌المللی و شناسایی برخی موارد نقض مقررات بین‌المللی حقوق بشر در زندان‌های ایران، می‌توان اذعان داشت که هرچند اسناد بین‌المللی در

گرایش مقنن ایرانی به جایگزین‌های حبس مؤثر بوده‌اند، ولی سیاست حبس‌زدایی هم چنان غیرقابل اجر بوده و مدیریت جمعیت کیفری از منظر علوم جنایی تجربی با بحران مواجه است (شیریان نسل و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۵).

۱) تبیین جرائم ارتكابی مأموران انتظامی در زندان‌ها بر مبنای نظریه‌های جرم‌شناسی: در راستای انتقادهای فراوانی که بر کیفر حبس وارد کرده‌اند و کاهش آسیب‌های ناشی از این نوع مجازات، مجازات‌های جایگزین حبس در دوران مختلف و تحت تأثیر اندیشه‌های مکاتب مختلف به وجود آمد و توسعه پیدا کرد (مهدوی‌پور و دیگران، ۱۳۹۷: ۲۸۱) در خصوص مجازات زندان با توجه به نظریه قدرت که اعمال فشار گروهی بر گروه دیگر و از این رو انجام جرائم برای مأموران انتظامی زندان‌ها قابل‌تصور است.

مفهوم نوظهور جرم دولتی ناظر به رفتارهای به‌ظاهر قانونی دولت‌ها در نقض حقوق شهروندان، تخریب محیط‌زیست، نابودی میراث فرهنگی، سوءاستفاده از قدرت، گسترش بی‌عدالتی، تبعیض و فساد است. جرم دولتی، ارتباط وثیقی با ساختارهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، حقوقی و به‌ویژه نهادهای اجرایی، قضایی و قانون‌گذاری دارد. سیاست‌گذاری عمومی در حوزه‌های یاد شده تأثیر بسزایی در کاهش یا افزایش جرم دولتی دارد. سیاست‌گذاری‌های جنایی در سیاست‌های کلی نظام قوانین و اسناد بالادستی ملی در شناسایی این آسیب‌ها، پیشگیری و کنترل جرم دولتی مؤثر است (شیری، ۱۳۹۹: ۱۹۳).

از نگاه نظریه‌پردازان قدرت، استمرار زندان فارغ از کارکردهای سیاسی آن امکان‌پذیر نیست. درواقع، آنچه این نهاد را پابرجا نگاه داشته و حتی نیرومندتر کرده، خدمات مهمی است که قدرت نمی‌تواند از آنها چشم‌پوشد. با این حال، نشان دادن کارکردهای سیاسی زندان با وجود مقبولیت اجتماعی آن تا حدی چالش‌برانگیز است. به همین سبب، طرفداران رویکرد قدرت معتقدند که چنین کارکردهایی نه تنها از دید عموم بلکه از نگاه بسیاری از کارشناسان نیز پنهان است؛ زیرا ویژگی‌های سیاسی زندان

با بسیاری از عملکردهای کیفری آن درهم آمیخته شده‌اند، به گونه‌ای که می‌توان در پشت هر نظریه فلسفی یا کیفرشناختی، رد پای قدرت و انگیزه‌های حفظ قدرت را یافت. نمونه بارز این سازوکار، در تحولات کیفری از سزاگرایی به سوی اصلاح و درمان قابل مشاهده است.

هرچند از لحاظ آموزه‌های کیفری، چنین تغییرهایی بر پایه مطالعات فلسفی، کیفر شناختی و به ویژه تحقیقات جرم‌شناختی بوده است، بر طبق تمام این تحولات بر مبنای تغییر نگاه قدرت به «مجازات و فناوری‌های قدرت» نظریه اجتماع و کارکردهای سیاسی مفید آن تعبیرشدنی است. از این منظر، اصلاح بزه‌کار و در همین راستا تولد زندان و استمرار آن، چیزی جز ابزار نوین و تغییر روش قدرت برای انقیاد انسان نیست. (اسفندیاری بهرام‌آسمان و جوان جعفری بجنورد، ۱۳۹۵: ۱۵۶) از همین رو، استفاده از قدر و موقعیت توسط مأموران در افزایش جرائم آنها اثرگذار خواهد بود و بر مبنای نظریه قدرت و جرم دولتی به‌عنوان مجری دولت می‌توان متصور شد.

در جرم‌شناسی کلاسیک نهادهای کنترل‌کننده جرم (پلیس، دادگاه‌ها و...) مثبت و مطلوب تلقی می‌کنند و علت جرم را چیزهایی غیر از اینها می‌دانند. ولی در جرم‌شناسی واکنش اجتماعی به این عوامل کنترل‌کننده جرم با دید منفی نگریده و به‌عنوان علت جرم تلقی می‌کنند؛ بنابراین جرم‌شناسی واکنش اجتماعی، نظام کیفری و مجازات‌ها را به‌عنوان عامل جرم‌زا و نیز نهادهای کیفری را به‌عنوان عوامل ایجاد تعدد و تکرار جرم مطالعه می‌کند.

جرم‌شناسی تعامل‌گرا: به عقیده طرفداران این مکتب؛ انحراف ساخته گروه‌های اجتماعی است؛ گروه حاکم به‌وسیله ایجاد ممنوعیت‌ها و جرم در قالب قوانین و با اعمال قوانین و ضمانت اجرای کیفری نسبت به عده‌ای خاص به آنها برچسب منحرف و مجرم می‌زنند. این مطلب مطالعات جرم‌شناسی را از عمل مجرمانه و شخصیت مباشر آن؛ به سمت مجموعه پدیده‌هایی که واکنش اجتماعی محسوب می‌شود منتقل می‌کند (مرادی و مرادی، ۱۳۹۷: ۱۸۹) بر پایه نظریه معاشرت‌های

ترجیحی شاید بتوان گفت که جرم‌زا بودن محیط زندان خود باعث به وجود آمدن جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها نیز می‌شود. این دیدگاه بر اساس نظریه معاشرت‌های ترجیحی است که با توجه به محیط و شرایط زندان و مدت طولانی که مدت مأموران زندان‌ها با زندانیان در ارتباط هستند برافزایش جرائم تأثیر می‌گذارد.

تدابیر موردنظر در هنگام مواجهه با جرائم، باید به صورت مختلفی اجرا شوند. این بدان معناست که نباید فقط با تکیه بر اجرای صرف قانون به انجام امور پلیسی پرداخت، بلکه باید با استفاده از طیف گسترده‌ای از انواع راه‌کارهای موجود، جرائم را بررسی کرد؛ بنابراین، نکته زیر را باید از اصول اساسی فعالیت‌های پلیسی تلقی کرد: «هرچه پلیس شهروندمحورتر بوده و برخوردهای او خارج از حیطه برخوردهای سازمانی باشد، تأثیری بیشتری بر ارتکاب جرائم خواهد داشت.» (وی کلارک، اک: ۱۳۸۸: ۴۶)

یکی از این ابزارها در این رویکرد، دوربین‌های مداربسته^۱ است. نحوه به کارگیری این ابزار کنترلی به این صورت است که دوربین‌های متعددی که بعضاً چرخان و بعضاً ثابت هستند را در قسمت‌های مختلف زندان کار می‌گذارند. بسیاری از این دوربین‌ها محسوس هستند و حتی چراغ‌های چشمک‌زنی نیز بر روی آنها نصب می‌شود تا جلب توجه کند. بسیاری نیز به صورت مخفی و نامحسوس است (مؤذن‌زادگان و خدادادی، ۱۳۹۲: ۲۰۸) از سوی دیگر نیز، جرم‌شناسی پیشگیری با توجه به پیشگیری وضعی استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی بر کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها تأثیرگذار خواهد بود.

یکی از اقدام‌های متداول پیشگیرانه سازمان، استفاده از ابزار و روش‌های آگاه‌سازی به منظور حفاظت و صیانت از نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران است. در سایه این آگاه‌سازی، جان و حیثیت شغلی و خانوادگی کارکنان و سپس امکانات و تجهیزات سازمانی، از تهدیدها و آسیب‌پذیری‌ها مصون می‌ماند و بر میزان موفقیت در مأموریت‌های محوله افزوده خواهد شد. هدف بلندمدت فعالیت آگاه‌سازی؛ تغییر و

اصلاح نگرش‌ها، رفتارها و دیدگاه‌های کارکنان و رساندن آنان به خود حفاظتی است. برای پیش‌بینی، شناخت و ارزیابی خطرات و انجام اقدام‌هایی برای رفع و یا کاهش آنها، روش‌های پیشگیری متعددی وجود دارد (کریمایی و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۵۰). اصطلاح نظارت الکترونیکی به‌عنوان مقوله‌ای میان‌رشته‌ای، به‌طورکلی به شاخه‌ای از فناوری‌ها گفته می‌شود که برای نظارت از جرم بر مکان و فعالیت‌های بزه‌کاران تحت نظارت در جامعه، از آنها استفاده می‌شود. فناوری‌های مدرن الکترونیکی جایگاه ویژه‌ای در زندگی روزمره بشر پیدا کرده است. این فناوری‌ها، از یک‌سو می‌تواند به‌عنوان ابزارهایی در دست مجرمان قرار گیرد و ارتکاب جرم را تسهیل کند و از سوی دیگر، پلیس و نظام عدالت کیفری نیز می‌تواند از این ابزارها برای کشف جرم و شناسایی مجرمان و جمع‌آوری ادله و مدارک علیه آنان استفاده کنند. استفاده از فناوری‌ها نه تنها در پیشگیری از وقوع جرم کاربردی وسیع پیدا کرده است، بلکه کنترل زندانیان و نظارت بر اعمال آنها، به‌عنوان جایگزین مجازات زندان، نیز اهمیت خود را بازیافته است. همچنان که استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی می‌تواند نقش بسزایی در کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها داشته باشد.

۲) کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها بر مبنای چک‌لیست‌های نظارت

الکترونیکی: باید خاطرنشان ساخت که استرس کاری در مأموران زندان می‌تواند نه تنها تحت تأثیر ویژگی‌های سطح فردی، تجربیات و ادراک از سازمان بلکه توسط عوامل سطح کل منعکس‌کننده خصوصیات از یک محیط زندان مانند سطح امنیتی و ازدحام جمعیت در زندان باشد (Steiner and Wooldredge, 2015: 801) برای کمک به مأموران زندان‌ها در انجام مسئولیت‌هایشان، مجموعه‌ای از قوانین و ارزش‌های نانوشته که به‌طور غیررسمی ابلاغ می‌شود، وجود دارد که آنها را از نظر جسمی، عاطفی و روانی در برابر آثار منفی شغلشان محافظت می‌کند (Lucy Knowles, 2007: 9) نکته قابل توجه این است که در تحقیقات انجام شده که در خصوص زندان‌ها انجام شده بر اهمیت و نقش حیاتی مأموران زندان و جرائم آنان، مطالعه کمی صورت گرفته است.

سالم نگه داشتن نیروی انتظامی، همواره از سوی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله العالی) مورد سفارش قرار گرفته است. فرماندهان و مدیران نیروی انتظامی در سه بخش مراقبتی، ممانعتی و مقابله‌ای، نقش اساسی و مهمی در سالم‌سازی این نهاد مقدس و کاهش جرائم کارکنان را بر عهده دارد (احمدی بالادهی، ۱۳۹۹: ۳۵) در عصر حاضر به‌کارگیری فناوری اطلاعات و سیستم‌های اطلاعاتی در هر سازمانی مطرح بوده و از سودمندی یا ضرورت استفاده از آن سخن در میان است (اسدی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۳).

از همین رو، در راستای تبیین استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی در ادامه به بررسی چک‌لیست نظارت الکترونیکی مورد استفاده در مراکز درمانی وابسته به ناجا می‌پردازیم که از آن جمله می‌توان به: ۱. شنود مکالمات جلسات که به صورت مجازی برگزار می‌شود؛ ۲. عدم نمایش تصویر شخصی بر روی حساب‌های کاربری؛ ۳. استفاده از نام‌های حقیقی در حساب‌های کاربری؛ ۴. نداشتن صفحات حقیقی شخصی در شبکه‌های اجتماعی؛ ۵. عدم استفاده از محتوا و تصاویر مرتبط با سازمان در شبکه‌های مجازی؛ ۶. استفاده نکردن از تلفن‌های همراه دوربین‌دار در محیط کار؛ ۷. استفاده نکردن از نشانی الکترونیکی سازمانی برای مکاتبات شخصی و غیرکاری؛ ۸. استفاده از دوربین در اتاق‌های کاری؛ ۹. استفاده نکردن از مکان‌یاب الکترونیکی در طول ساعات کاری؛ ۱۰. بازرسی ظاهری در بدو ورود به سازمان توسط دوربین‌های مدار بسته؛ ۱۱. برگزاری جلسات آموزشی در خصوص رعایت موازین اسلامی؛ ۱۲. ارسال پیامک‌های یادآوری کننده مراسم‌های مذهبی؛ ۱۳. استفاده از فناوری بیومتریک برای احراز هویت در مراکز مرتبط؛ ۱۴. استفاده از شماره‌های امین برای مکالمه‌های محرمانه؛ ۱۵. شنود مکالمه‌های تلفنی در طول ساعات کاری و غیرکاری؛ ۱۶. بازرسی الکترونیک بدنی در حین خروج و ورود به مراکز؛ ۱۷. استفاده نکردن از رم‌های خارجی (هارد و فلش) در محیط کاری؛ ۱۸. استفاده از اینترنت محیط کار برای مصارف شخصی؛ ۱۹. استفاده نکردن از خودکار الکترونیک؛ ۲۰. استفاده نکردن از ساعت‌های هوشمند در محیط کار؛ ۲۱. استفاده نکردن از تبلت و رایانه همراه شخصی در محیط کار؛ ۲۲. انتقال ندادن رایانه همراه اداری به

محیطی غیر از محیط کار؛ ۲۳. مکالمه‌نکردن با تلفن همراه در فضاهای کاری مشترک؛ ۲۴. پرسیدن سؤال در مورد مذهب شخصی متقاضی جذب. یکی از این محدودیت‌های مهم، دسترسی به چک‌لیست نظارت الکترونیکی مورداستفاده در بخش‌های مختلف نیروی انتظامی بود که درنهایت این دسترسی محدود به مراکز درمانی وابسته شد (شادنوش و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۶).

همان‌طور که در استفاده از فناوری نظارت الکترونیک با استفاده از چک‌لیست مذکور اشاره گردید که می‌توان از آنها در زندان‌ها نیز استفاده کرد. در راستای نظارت الکترونیکی به‌منظور کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها نیز با توجه به شرایط کاری و محیطی زندان‌ها استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی مدل تراشه الکترونیکی برای زندانیان در داخل زندان‌ها نیز برای چک‌لیست مذکور اضافه کرد.

نتیجه‌گیری

با توجه به مشکلات و معضلات عدیده مجازات حبس، جامعه‌شناسان و جرم‌شناسان به این نتیجه رسیدند که باید از روش‌های اصلاحی به‌خصوص اجرای مجازات‌های جایگزین حبس و نظارت بر محکوم در بیرون از زندان اقدام کنند. با این همه با نگاهی خوش‌بینانه امیدواریم که از تورم کیفری بکاهد و شرایط را برای تسری آنها به سایر کیفرها فراهم سازد. در این میان، چون استفاده از این جایگزین حبس در صورتی مفید است که مغایر با امنیت اجتماعی، حقوق شهروندی و... نشده و تکرار جرم از سوی بزه‌کار را به دنبال نداشته باشد. از این رو به نظر می‌رسد استفاده از این فناوری بین‌رشته‌ای، البته با ضرورت‌سنجی آثار و محدودیت‌های آن در حریم خصوصی بزه‌کاران، به‌عنوان جایگزینی نو برای مدیریت ازدحام زندان‌ها در ایران مطرح شود. به شرط اینکه مسئولان نظام عدالت کیفری به‌ویژه قوه قضائیه و سازمان زندان‌ها و اقدام‌های تأمینی و تربیتی، امکان‌سنجی‌های لازم را از حیث وضعیت و امکانات مادی و فنی برای اجرایی کردن این فناوری نسبت به محکومان انجام داده باشند.

یافته‌ها و نتایج این پژوهش حاکی از این است که فناوری نظارت الکترونیکی به‌عنوان راهبردی نو در راستای مدیریت جمعیت کیفری زندان‌ها همچنین به‌عنوان مجازات‌های جایگزین حبس در نظام عدالت کیفری است. همچنین می‌توان از این فناوری در راستای در کاهش جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها که نیازمند اتخاذ تدابیر در خصوص نحوه عملکرد سیستم قضایی در قبال استفاده از فناوری نظارت الکترونیک و استفاده از این فناوری در راستای کاستن از جرائم مأموران نیروی انتظامی بهره جست.

پیشنهادها

۱. آگاه‌سازی و فرهنگ‌سازی استفاده از فناوری نظارت الکترونیکی در سطح جامعه به‌خصوص قضات و متولیان سازمان زندان‌ها تا این فناوری نیز به‌مثابه جایگزین حبس پذیرفته شود؛
۲. در زمینه فناوری نظارت الکترونیک استفاده از ابزارهای الکترونیکی در زندان از طریق آموزش ضمن خدمت برای مأموران انتظامی زندان‌ها برگزار گردد؛
۳. اجرایی کردن مدل تراشه الکترونیکی زیرپوستی به‌عنوان راهبردی برای کاهش ازدحام زندانیان در نظام زندانبانی ایران مورد استفاده قرار گیرد؛
۴. با اجرایی کردن چک‌لیست‌های نظارت الکترونیکی می‌توان جرائم مأموران انتظامی زندان‌ها را نیز کاهش داد.

منابع و مآخذ

- احسان‌پور، رضا (۱۳۸۷)، «نظارت الکترونیکی»، *مجله اصلاح و تربیت*، صص: ۷۹-۸۰.
- احمدی بالادهی، سیدمهدی (۱۳۹۹)، «نقش صیانتی و پیشگیرانه فرماندهان و مدیران در کاهش جرائم کارکنان انتظامی»، *فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی*، سال ۱۵، شماره ۵۶، صص: ۳۵-۵۴.
- اسدی، اسماعیل؛ حاجیه رجیبی فرجاد و عارف رحیمی (۱۳۹۹)، «تأثیر فناوری اطلاعات بر بهبود عملکرد در سازمان‌های حفاظتی»، *فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی*، سال ۱۵، شماره ۵۵، صص: ۲۳-۴۲.
- اسفندیاری بهرآسمان، محمد صالح و عبدالرضا جوان جعفری بجنورد (۱۳۹۵)، «کارکرد زندان از منظر نظریه‌های جامعه‌شناسی مجازات»، *فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری*، ش ۱۲، صص: ۱۳۷-۱۶۸.
- آب‌سالان، سیدامید (۱۳۹۹)، «نقش مجازات‌های بدل از زندان در قوانین ایران»، *فصلنامه فقه، حقوق و علوم جزا*، دوره ۵، شماره ۲، صص: ۸۵-۹۳.
- آشوری، محمد (۱۳۸۵)، *جایگزین‌های زندان یا مجازات‌های بینابین*، چاپ دوم، تهران: نشر گرایش.
- آقای جنت‌مکان، حسین (۱۳۹۲)، «نظارت (حبس) الکترونیکی؛ روشی نو در جانشینی کیفر زندان (در پرتو قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۰)»، در کتاب *دایره المعارف علوم جنایی*، کتاب دوم، چاپ نخست، تهران: میزان.
- بیگی، جمال (۱۳۸۸)، *بزه‌دیدگی اطفال در حقوق ایران*، چ دوم، تهران: میزان.
- بیگی، جمال و حسین بیگی (۱۳۹۸ الف)، *مجازات‌های جایگزین حبس در جرائم اطفال و نوجوانان*، چ اول، تهران، انتشارات فانوس دنیا.
- بیگی، جمال و حسین بیگی (۱۳۹۸ ب)، «نگاهی به نهاد خدمات عمومی به‌مثابه جایگزین حبس نوجوانان بزه‌کار و چالش‌های اجرایی آن»، *فصلنامه علم و وکالت*، سال دوم، ش ۳، صص: ۶۱-۴۷.

بیگی، حسین (۱۳۹۳)، «مجازات‌های جایگزین حبس ناظر بر اطفال و نوجوانان بزه‌کار با رویکرد قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و حقوق جزا*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه.

پوربخش، سیدمحمدعلی (۱۳۸۷)، «جایگزین‌های نوین مجازات زندان در نظام کیفری»، *فصلنامه حقوقی گواه*، شماره ۱۲، صص: ۸۹-۸۵.

تدین، عباس (۱۳۸۷)، «نظارت الکترونیکی گامی به سوی جایگزین‌های زندان»، *مجله حقوقی دادگستری*، دوره جدید، شماره ۶۴، صص: ۶۶-۵۵.

جانی پور، کرم (۱۳۹۷)، «تحلیل نظارت الکترونیکی به عنوان مصدق از جایگزین‌های حبس»، *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی*، سال نهم، شماره ۳۵، صص: ۵۴-۳۱. جاویدزاده، حمیدرضا و حسن میرهادی (۱۳۹۷)، «مراقبت الکترونیکی و بررسی اجمالی آن بر اساس آموزه‌های فقه اسلامی»، *قابل دسترسی در سایت* www.ensani.ir.

حسین‌زاده، محمد؛ محمدعلی جاهد و امیرعلی قلی‌پور (۱۳۹۶)، «نظارت الکترونیکی بر مجرمین حرفه‌ای و سابقه‌دار مطالعه تطبیقی ایران و فرانسه»، *فصلنامه کارآگاه*، سال نهم، شماره ۴۰، صص: ۱۲۶-۱۰۷.

خاقانی اصفهانی، مهدی (۱۳۹۰)، «امکان‌سنجی هم‌گرایی ترمیمی مجازات نظارت الکترونیکی با آموزه‌های سیاست جنایی اسلام»، *مجله فقه و حقوق ارتباطات*، شماره ۱، صص: ۱۵۲-۱۳۱.

خاقانی اصفهانی، مهدی (۱۳۹۷)، «حبس مجازی: کانون ناهمگرایی عدالت ترمیمی با حقوق کیفری فناوری اطلاعات»، *قابل دسترسی در سایت امیر مقامی*.

خاکساری، داود و حسین غلامی (۱۳۹۸)، «عوامل مؤثر بر صدور مجازات‌های جایگزین حبس»، *فصلنامه پژوهش حقوق کیفری*، سال هفتم، شماره ۲۰، صص: ۴۰-۹.

خالقی، ابوالفتح (۱۳۸۰)، «جایگاه قانونی و عملی محرومیت از حقوق اجتماعی و خدمات عمومی به‌عنوان جایگزین مجازات سالب آزادی»، *رساله دکتری تخصصی*، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

رحیمی نژاد، اسمعیل و احمدرضا غفاری (۱۳۹۶)، «بررسی مسئولیت کیفری ناشی از اقدام‌های پیشگیرانه وضعی در فقه امامیه و حقوق ایران»، فصلنامه فقه و حقوق اسلامی، سال پنجاهم، شماره دوم، صص: ۳۴۵-۳۷۱.

رحیمی، رئوف (۱۳۹۷)، «مسئولیت دولت و بخش خصوصی در قبال حقوق بشر»، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، سال پانزدهم، شماره سوم، صص: ۸۸-۶۵.

سایت تابناک [/https://www.tabnak.ir](https://www.tabnak.ir)

شادنوش، نصرت‌الله؛ شهرزاد باقری؛ شادی باقری؛ شفیق باقری و سیدعلی قریشی (۱۳۹۹)، «مطالعه تطبیقی الگوی نظارت الکترونیکی با منابع اسلامی در نیروی انتظامی (مورد مطالعه مراکز درمانی)»، فصلنامه طب انتظامی، دوره ۱۰، شماره ۱، صص: ۳۸-۳۱.

شیری، عباس (۱۳۹۹)، «بررسی ابعاد سیاست‌گذاری جرم دولتی در ایران»، فصلنامه سیاستگذاری عمومی، دوره ۶، شماره ۴، صص: ۱۹۳-۲۰۹.

شیریان نسل، مریم؛ جمال بیگی و بابک پورقهرمانی (۱۳۹۹)، «تورم جمعیت کیفری زندان‌ها و نقض مقررات بین‌المللی حقوق بشر؛ علت‌ها و راهبردها»، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، دوره هفدهم، شماره ۳، صص: ۲۰-۱.

صفاری، علی (۱۳۹۶)، کیفرشناسی، تحولات و مبانی و اجرای کیفر سالب آزادی، چاپ سی و یکم، تهران: انتشارات جنگل جاودانه.

صلاحی، جاوید (۱۳۹۵)، کیفرشناسی، چاپ چهارم، تهران: میزان.

طاهری حیات داودی، وحید (۱۳۹۸)، جرم‌شناسی زندان در حقوق کیفری ایران، چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهندگان راه دانش.

طغرانکار، حسن (۱۳۸۷)، «جایگزین‌های کیفر حبس در حقوق فرانسه»، ماهنامه اصلاح و تربیت، سال هفتم، ش ۷۷، صص: ۲۵-۲۱.

کریمایی، علی‌اعظم؛ حبیب قنبری و مهدی کریمی (۱۳۹۹)، «بررسی میزان تأثیر روش‌های آگاه‌سازی حفاظتی در پیشگیری از جرائم امنیتی کارکنان ناجا»، فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی، سال ۱۵، شماره ۵۷، صص: ۱۵۳-۱۳۱.

کوشا، جعفر (۱۳۸۸)، جرائم علیه عدالت قضایی، چ دوم، تهران: میزان.

مالمیر، محمود و مینا شماعی (۱۳۹۳)، «مجازات های جایگزین حبس در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲»، نشریه مدرسه حقوق، ش ۸۷، صص: ۷۵-۸۸.

محمدنسل، غلامرضا (۱۳۸۴)، «نظارت الکترونیکی بر بزه کاران»، فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، ش ۲۴، صص: ۱۱۹-۱۵۳.

مرادی، قاسم و محمدحسین مرادی (۱۳۹۷)، «عوامل عملی و نظری ناکارآمدی کیفر حبس»، فصلنامه علمی حقوقی قانون یار، دوره ۲، شماره ۵، صص: ۱۷۳-۱۹۲.

مهدوی پور، اعظم؛ شهین دارابی پناه و نجمه شهرانی کرانی (۱۳۹۷)، «بررسی جایگزین های زندان با تکیه بر دیدگاه زندانیان»، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال ششم، شماره ۲۳، صص: ۲۸۱-۳۱۷.

مؤذن زادگان، حسنعلی، سیدبهمن خدادادی (۱۳۹۲)، «نظارت بر مجرمان، در فرایند مجازات سلب آزادی»، فصلنامه پژوهشنامه حقوق کیفری، سال ۴، شماره ۲، صص: ۲۰۱-۲۲۶.

نجفی ابرندآبادی، علی حسین و دیگران (مترجمان) (۱۳۹۳)، دانشنامه بزه دیده شناسی و پیشگیری از جرم، ج ۱، چاپ اول، تهران: میزان.

وی کلارک، رونالد، جان. اک (۱۳۸۸)، جرم شناسی پیشگیری، ترجمه مهدی مقیمی و مهدیه تقی زاده، چاپ اول، انتشارات سازمان زرد.

A Quantitative and Qualitative Assessment of Electronic Monitoring (2010), The Florida State University.

Ardley, Jenny (2005), The Theory, Development and Application of Electronic Monitoring in Britain. Enable at www.internethournalofcriminology.com

Lucy Knowles, Johnson (2007), The Work and Culture of Prison Officers, Submitted in fulfillment of the requirements for the Degree of Masters in Criminology and Corrections, In the School of Sociology and Social Work University of Tasmania (Hobart).

Steiner, Benjamin and Wooldredge, John (2015), Individual and Environmental Sources of Work Stress Among Prison Officers, Criminal Justice and Behavior, Vol 42, No 8, PP 800-818.

Whitfield, Dick (1997), Tackling the Tag (The Electronic monitoring of Offenders), Waterside press.